

Transkribering:

BAKOM BOKHYLLAN Podd #24

Nobelpecial: Makt, manlighet och marginaler

-Bakom bokhyllan.

Anslag:

- Män med hög status och med ansvarsfulla, inflytelserika yrken, de lever i enlighet med det här schemat. En slags borgerligt liv med en tydlig idé om att det manliga handlar om arbetet, gärna det rationella arbetet, och de kvinnliga handlar om de vårdande ta hand om familj och barn.

Det är en stereotyp därför att det var ett sådant dominerande levnadsmönster under lång tid. Inte minst i det här sammanhanget, i början på 1900-talet.

Jag tror att det är få som skulle ifrågasätta att det fortfarande är manligt dominerat i de här elitmiljöerna. Högre upp i hierarkin. Sedan tror jag tyvärr att Nobelpriset är väl liksom en av dem bastioner som upprätthåller de här strukturerna som har än förändrar det.

Tv-klipp:

Nu ska vi ha tillbehör till ankan och då tycker jag att vi behöver bryta av liksom denna feta anksmaken med någonting syrligt och färskt. Sådär. Nobelfatet, varmrätten 2019. Ladies and gentlemen. Once again very welcome to today's Nobel Prize award ceremony.

Musik

Staffan Bergvik:

Hela sammanhanget andas makt och otillgänglighet.

Alltså jag tror att de flesta som tittar på Nobelprisceremonin tänker att det där är inte ett ställe för mig. Det kan ju vara lite olycklig kanske.

Det finns all anledning att fundera på vilken typ av beskrivning av vetenskapen som görs när man tittar på liksom nobelfestligheterna. Jag skulle inte säga att det presenterar ett lättillgängligt sammanhang. Det skulle jag inte göra. Jag tror de flesta känner lite skrämnda.

Pgm-ledare:

Det här är Staffan Bergvik docent i idé- och lärdomshistoria vid Stockholms universitet. Han har bland annat forskat om genusstrukturer inom naturvetenskapen under första halvan av 1900-talet. Mer specifikt om nobelpristagaren Svante Arrhenius som är en av de män som belönats med Nobelpriset när de varit verksamma vid Stockholms universitet. Att just

Arrhenius har en stark koppling till SU råder det ingen tvekan om. Här på Frescati finns Arrheniuslaboratorierna och Svante Arrhenius väg som är uppkallad efter honom men också de ståtliga byggnaderna som uppfördes 1909 och som då inhyste Svante Arrhenius nobelinstitut för fysikalisk kemi. Även hans privata hem ligger här precis vid tunnelbaneuppgången, idag bestående av en thai-restaurang och Stockholms centrum för forskning om offentlig sektor.

Vi ska återkomma till dagens Nobelpris och nobelpristagare. Det här programmet kommer att ta avstamp i sekelskiftet mellan 1800 och 1900-talet och det vetenskapliga klimat som rådde under den här tiden.

Svante Arrhenius liv där privatlivet med en borgerlig hemmafru och barn var tätt sammanflätat med det offentliga livet som en av tidens mäktigaste vetenskapsmän. Kanske kan ni några svar på den fortsatt manliga dominansen både inom naturvetenskaperna och inom Nobelpriset.

Vad kan vi dra för lärdomar av allt det här idag?

Vad ligger kvar och vad är förändrat? Vi börjar som sagt vid det förra seklets början. Ett med dagens mått mätt väldigt småskaligt akademiskt Sverige.

Staffan Bergvik:

Idag har vi många fler universitet, fler platser där vetenskap utförs. I Sverige var det Uppsala Lund och Stockholms högskola från sekelskiftet 1900 ungefär.

Vetenskapliga institutioner som var framgångsrika bestod av väldigt få människor. Det var ju två fast anställda. Till exempel fysiska institutionen i Uppsala på Uppsala Universitet hade en eller två professorer, en eller två laboratorer och så var det studenter men det var liksom väldigt små miljöer jämfört med idag.

Sedan var det en extremt manligt dominerad miljö som det inte är idag på samma sätt. Så få, om en, och stormakt till vissa enskilda individer. Sedan vem som får tillgång till de här miljöerna så är det ju, på ett sätt kan man säga att gemene man hade mindre tillgång till de här miljöerna än vad vi har idag. Alltså det är exceptionellt många människor runt 1900 som inte får tillgång till liksom vetenskaplig verksamhet. Som inte får läsa om det i skolan och sådär. Om man går folkskola så skulle man få en grundläggande utbildning men inte så mycket mer. Så på det sättet är de mer isolerade än idag. Men å andra sidan så är de också mer.

På ett annat sätt är de mer öppna så till vida att de här stora bataljerna som fanns den i den här vetenskapliga miljön. För det verkligen. Enskilda professorer som bråkar med varandra på ett sätt som de absolut inte gör idag. De bataljerna slogs också upp väldigt stort i den samtida pressen. Så att människor i Stockholm kunde öppna Stockholms-tidningen eller Dagens Nyheter och läsa en helsida om att Svante Arrhenius bråkar med Knut Ångström eller vem det nu är i Uppsala som man bråkar om. Så att det är liksom både mer offentligt och

mindre offentligt skulle man kunna säga. Det beror ju på att hela Sverige är mycket mer småskaligt vid den här tiden än vad det är idag.

Musik

Pgm-ledare:

Kvinnornas roll inom vetenskapen vid den här perioden har du beskrivit som outsiders. Kan du utveckla det lite grann?

Staffan Bergvik:

Kvinnor har liksom varit med länge i vetenskaplig verksamhet men på olika sätt men från slutet på 1800-talet så får de börja bli studenter. Dem får avlägga privat studentexamen vid universiteten. De får vara med i undervisningen från slutet 1800-talet. Men först i mitten på 1920-talet som de faktiskt får inneha statlig tjänst. Som då en fast plats på universitetet är, räknas som en statlig tjänst. Så man kan säga att mellan mitten på 1800-talet och fram till mellankrigstiden 1920-30 så har de en position där de delvis får vara med men inte få vara med på samma villkor som männen då. Det där skapar lite speciella historiska omständigheter. Tidigare hade de kunnat vara med men på helt informella villkor. Inte som studenter utan som assistenter eller fruar eller systrar eller så. Men just vid den här tiden så gör de liksom en gradvis långsamt inträde in i dem är institutionerna i formell mening. Och det är det som jag har försökt liksom fånga genom att kalla dem för outsiders. De är med men samtidigt inte på samma villkor som männen.

Det finns flera intressanta exempel på det där men kvinnor som ofta i princip alla kommer från välbärgade hem. I princip alla kommer från hem som har en förståelse för var utbildning, bildning och vetenskap är för någonting. Att det är någonting meningsfullt. Så att det är en väldigt liten klick av kvinnor som det blir aktuellt för.

Men de sitter alltså med, det här fåtalet kvinnor sitter med på föreläsningar. De kan fortsätta sina studier de kan gå forskarutbildning då eller doktorand som det heter idag och disputerar, ta sin doktorsgrad i naturvetenskaperna. Sen efter det så slår då systemet till så att de inte kan söka någon fast tjänst, något yrke på universitet.

Det betyder att de hamnar i en position där de måste på något sätt välja väg då. De allra flesta väljer antingen att gifta sig med en vetenskapsman och därmed kanske kunna vara med i den vetenskapliga verksamheten som han bedriver utan att få lön, utan att kanske alltid få erkännande för det arbete de gör. Väldigt många väljer istället att bli lärarinnor i utbildningssystemet där de får vara lärarinnor. Alltså flickskolor, privata skolor och så. De får inte vara lärare på högre allmänna läroverk dåtidens motsvarighet till högstadium gymnasium. Inte heller det förrän runt 1920. Och så finns det några, ett ytterst fåtal, som försöker hanka sig fast eller klamrar sig fast vid att arbeta som forskare helt enkelt som sina manliga kolleger då. Och om det då är till exempel en som Eva von Bahr som var Sveriges

första docent i experimentell fysik i Uppsala. Hon hade en egen privat förmögenhet så hon kunde rent ekonomiskt fortsätta som forskande fysiker efter att hon disputerade 1910. Men det där skapade en massa problem för en sådan som henne då. Så även de som, de ytterst lilla fåtal som, ville fortsätta sin forskningsverksamhet de drabbades av en slags mental outsiders-skap. Så tillvida att de tyckte, en sådan som von Bahr tyckte inte att hon hörde dit eftersom hon hade andra villkor än de män som hon samarbetade med i laboratoriet, Ja, den där otydliga statusen det är det som jag menar med någon slags outsider-identitet.

Det där påverkar liksom hela deras liv, hela deras tänkande, hela deras vetenskapliga arbete eftersom de hade väldigt svårt att investera sig själva i projekt som varade över många år när de inte visste från termin till terminen om de kunde fortsätta. Det är det tydligt i källmaterialet att det är en smärtsam erfarenhet att ha den där outsider-identiteten.

Normen för en vetenskapsutövare för den här tiden är en manlig norm. Alltså man är ofta en slags familjeöverhuvud. Den absoluta majoriteten av männen är gifta med kvinnor som också är intresserade av vetenskap.

De har barn och i olika sammanhang så diskuterar man barn. Man diskuterar sin familj och på så sätt så lever man. Männen lever och iscensätter den här normen på ett sätt. Då blir det också väldigt svårt för en kvinna som definitivt inte kunde vara mor till en massa barn och samtidigt vara vetenskapsman i egen rätt.

Så också i det avseendet så är det en outsider-identitet. När männen sitter vid tebjudningen och diskuterar barnen så är det inte så lätt för en kvinna som har gett upp familjelivet för att försöka skapa sin egen vetenskaplig karriär. Det är inte så lätt för henne att uppfylla normerna i det där rummet när man pratar på det sättet.

Trailer:

Bakom bokhyllan,
allt utom boktips.

Pgm-ledare:

Om vi går in på Svante Arrhenius då. Vem var denna vetenskapsman? Han fick ju som förste svensk Nobelpriset i kemi 1903 men hur såg hans vetenskapliga liv, och andra liv för den delen, ut innan dess och hur såg det ut efteråt?

Staffan Bergvik:

Han var ursprungligen från Uppsala och utbildade sig i Uppsala men han lade fram en avhandling som blev omdebatterad bland svenska fysiker. Eftersom de ansåg att den var för teoretiskt högtflygande. Han drog för stora slutsatser av ett svagt experimentellt underlag.

Samtidigt så protesterade Arrhenius då mot de svenska fysikernas småskurenhet och deras besatthet vid instrument och experiment utan att liksom göra stora teoretiska utsagor.

Den här debatten den rasade då egentligen från att Arrhenius disputerade. Under 1890-talet så rasade den här.

Arrhenius svar på det här blev då.

Fick då så att säga fly från Uppsala, om man uttrycker sig lite dramatiskt. Han fick inte plats i Uppsala helt enkelt och istället så åkte han till kontinenten. Till några inflytelserika tyska forskningsmiljöer. Där, under 1890-talet tillsammans med några tyskar, så börjar han då bygga upp ett slags nytt kunskapsfält vid här tiden som brukar kallas för fysikalisk kemi. Som är precis i gränslandet mellan fysik och kemi.

Med tiden så får de här, den här konstellationerna av forskare Arrhenius tillsammans med de här tyskarna får, stort inflytande och efter 5-10 år så kan han komma tillbaka till Sverige i någon slags nästan triumftåg och bli professor i fysik vid Stockholms högskola som alldeles runt sekelskiftet 1900 var väldigt ny högskola.

Så han kommer tillbaks då blir professor här i Stockholm och blir rektor för Stockholms högskola och är då, alldeles i början på 1900-talet, har han liksom tagit sig upp till en väldigt väletablerad position, inte minst i den internationella naturvetenskapen. Och den här självbilden får en slags offentlig bekräftelse när han får Nobelpriset 1903. Efter det så fortsätter Arrhenius framgångståg. Han får ett eget Nobelinstitut för fysikalisk kemi. Nobelinstitutet för fysikalisk kemi är byggt efter tyska förlagor kan man säga. Där laboratoriet är väldigt hårt knutet till innehavaren av laboratoriet. I det här fallet Arrhenius.

Det byggs också som en slags gränsorganisation där de privata hela tiden är väldigt närvarande i det vetenskapliga arbetet. Så i den faktiska byggnaden som byggs i Stockholm här där vi sitter på Frescati, då är Arrhenius bostad fysiskt sammankopplad med laboratoriet. Det betyder helt enkelt att å ena sidan så är ju då vetenskap en slags offentlig publik verksamhet och å andra sidan så är det privata livet hela tiden närvarande. Dels rent rumsligt men också rent praktiskt.

De forskare som man samarbetar med att framför allt tyska då är vänner. Man blir personliga vänner. Familjerna lär känna varandra, man har stora bjudningar där Svantes andra fru, Maja, blir en slags en professorska och en slags vetenskaplig värdinna. Som är ansvarig egentligen för hus och hem och för barnen och för det sociala livet. Det här är väldigt tydligt bestämt mellan Svante och Maja redan när de liksom planerar sitt gemensamma liv. Det gjorde de inte minst i en sådan här förlovningskorrespondens som de hade.

Där lägger de ut planen för hur de ska inrätta både det vetenskapliga livet och det familjära livet. Så Maja är väldigt medveten om det här. Hon tar det med väldigt stort allvar och väldigt stor stolthet att det här är hennes roll.

Så man kan säga att just den aspekten av det vetenskapliga livet, dvs. den privata aspekten, den korresponderar väldigt tydligt med en borgerlig livsstil vid den här tiden.

Det finns flera andra yrken. Präster eller politiker eller statstjänstemän. Alltså män med hög status och med ansvarsfulla, inflytelserika yrken. De lever i enlighet med det här schemat. Ett slags borgerligt liv med en tydlig idé om manligt och kvinnligt. Med en tydlig idé om att de manliga handlar om arbetet, gärna det rationella arbetet, och det kvinnliga handlar om det vårdande, ta hand om familj och barn. Det ter ju sig som en sådan otrolig stereotyp men det är ju en stereotyp därför att det var ett sådant dominerande mönster under lång tid. Inte minst i det här sammanhanget i början av 1900-talet. Så det professionella vetenskapliga livet är tätt knutet till det privata livet.

Pgm-ledare:

Det finns ett jättebra citat i din bok, Kunskapens osynliga scener:

I mitten av det laborativa livet stod man, hustru och barn. Det fanns en stark länk mellan möjligheten att leva ett liv som andra kände igen och möjligheten till vetenskaplig framgång.

Varför var det så liksom, man kan tycka idag att visst vi har säkert massor med normer som vi är både medvetna och omedvetna om liksom. Men hur kunde privatlivet spela så stor roll på den tiden?

Staffan Bergvik:

Det är rent kulturella alltså att känslan av att höra hemma, känslan av att uppfylla just de här normerna och därmed inte behöva bry sig om att ta liksom mångfald i beaktande utan att känna, att de här personerna som jag samarbetar med de förstår mitt sätt att leva och jag förstår deras sätt att leva och vi lever på ungefär samma sätt. Det är ganska många typer av mänsklig interaktion som bygger på att man begriper varandras sätt att leva och tycker att det är ett rimligt sätt att leva. Då kan man bygga förtroenden och det för oss över lite grann till andra delen av svaret som kanske mer har att göra med det vetenskapliga arbetet. Det är ju så att vetenskap är ju, historiskt har alltid varit ett slags lagarbete. Alltså människor har arbetat tillsammans. Man har utfört experiment tillsammans, man har läst och bekräftat varandras resultat och påståenden. Det där samarbetet bygger på att man faktiskt kan samarbeta. Och just i det här fallet i det här sammanhanget så bygger också det vetenskapliga arbetet på att man har ett laboratorium, på att man har instrument. Man kan inte sitta ensam utan den här laborativa apparaten och konstruera kunskap i fysikalisk kemi vid den här tiden. Så därför reser man också till varandras laboratorier. Därför att eftersom det fanns få laboratorier så var man tvungen att ta sig till laboratoriet för att huvud taget kunnat bedriva forskning.

Så.

Man byter information, man byter förtroenden och om man bjuder in varandra till de här vetenskapliga miljöerna. Det är just därför som betydelsen av umgänget också blir stor. Man kan så att säga inte sticka ut för mycket för då blir det obekvämt i det här laboratoriet som i

sin tur är liksom kärnan av den vetenskapliga verksamheten. Så därför kan man säga att det kulturella sättet att umgås är direkt knutet till det faktiska vetenskapliga arbetet och i förlängningen till att man över huvud taget kan producera någon typ av resultat som blir accepterat i det vetenskapliga samfundet, kan man säga.

Pgm-ledare:

Vad hände med de där som stod utanför normen alltså förutom denna enstaka kvinnorna som fanns inom vetenskapen som valde bort familjelivet och så men men vad hände med någon forskare som inte hade en fru eller forskare som hade fru men inte några barn liksom? Hur funkar det för dem?

Staffan Bergvik:

Som alla normer så är de ju inte, de är inte nedskrivna, det går att bryta mot dem men man måste man bryta mot på rätt sätt.

Framför allt, det är viktigt att påpeka, att det som jag resonerar om nu som laboratorier och samma umgänge i de här laborativa miljöerna, det handlar om ett elitskikt av europeisk naturvetenskap. Det är väldigt få som är chefer för laboratorier. Så att under där finns en grupp av forskare som kanske inte uppfyller normerna på precis samma tydliga sätt. Men också bland den här är liten så finns det människor som bryter mot normerna men som har så pass stort förtroende. Kan bero på att de har producerat resultat som alla accepterar, att de inflytelserika och då är det också möjligt att vara normbrytare på ett annat sätt än om man inte har den där statusen i det här sammanhanget. Man kan till exempel tänka på en Fritz Haber som faktiskt hade jag tror till och med tre fruar under sitt liv. Dvs. han skiljde sig och Svante Arrhenius skiljer sig också från sin första fru därför att hon inte accepterade den här rollen som maka och mor utan hon ville bedriva sin egen forskning.

Sådana som både Fritz Haber och Svante Arrhenius kan så att säga bryta mot de här normerna men ändå nå acceptans. Så att precis som alla normer så går de att bryta mot bara det är rätt person som bryter mot dem och att man bryter mot dem på rätt sätt. Sedan finns det andra exempel. Men i det här sammanhanget som aldrig får nog barn och då är det en personlig tragedi och då kanske man inte blir så att säga utfrysad för att man inte lyckas få något barn. Det kan handla om att. Ja, det kan handla om medicinska problem eller att någon av mannen eller kvinnan hade sjukdomar eller så. Det accepteras ju såklart. Jag tror att de viktigaste är att det stora mönstret, att man vill leva det här borgerliga livet är det viktigaste. Sedan så är det viktigt att påpeka också att de som var riktiga normbrytare. Dvs. om någon hade varit homosexuell eller så det är ju ingenting med skyltar med. Så det är mycket möjligt att det finns historier om forskare i den här miljön som faktiskt i praktiken bröt mot de här normerna men som aldrig har som aldrig nedtecknats i några brev eller några livsberättelser eller någonting. Så normen är ju också en aspekt av de som minns, det som blir arkiverat och det som vi kommer ihåg.

Musik

Pgm-ledare:

Allt det här som vi har pratat om vad lever kvar idag och vad har liksom förändrats helt och hållet eller förändras lite grann i alla fall?

Staffan Bergvik:

En sak som lever kvar det är ju att vetenskaplig verksamhet är en mänsklig kulturell verksamhet. Så på varje ställe där vetenskap bedrivs så kommer det att finnas olika typer av normer och sätt att interagera med varandra, sätt att arbeta sätt att strukturera arbetet. Som i sin tur har konsekvenser för vem som får tillgång till miljön, vem som premieras, vem som inte premieras.

Däremot kan man ju säga att mycket har förändrats såtillvida att det är ju fler kvinnor idag. Det är ju väldigt ofta så att det till och med kan vara kvinnlig dominans på studentnivå och en bit upp i karriären och sen så ju högre upp i hierarkin man kommer så tenderar männen att ta över. Men det som framförallt har förändrats det väl antalet kvinnor och också att vi faktiskt pratar om de här aspekterna på ett helt annat sätt än vad man gjorde för bara några decennier sedan.

Pgm-ledare:

Vad har vi för konstiga normer idag inom vetenskapen tror du som framtidens historiker och idéhistoriker kommer att forska om?

Staffan Bergvik:

En sak som diskuteras idag det är ju internationalisering, om man tänker rent svenskt perspektiv så förväntas ju en framgångsrik utövare av vetenskap förväntas att disputeras och sen så vara på post och utomlands. Gärna flera år och sen komma tillbaka. Det finns en väldigt tydlig förväntan i olika steg av den vetenskapliga karriären. Vad man ska klara av vad man ska göra. Det där kan ju ha betydelse ur de här aspekterna. Om man går tillbaka till det med familjelivet till exempel så finns det någon slags koppling till vad är möjligt. Vilken typ av familjeliv är möjligt att leva i vetenskap? Finns många som hävdar att det är omöjligt att tänka sig en framgångsrik vetenskaplig karriär och samtidigt ta ett stort ansvar för familjen. Det är väldigt svårt. Låt säga att man disputerar någon gång i 30-årsåldern kanske eller drygt 30-årsåldern. Många har eller vill åtminstone bilda familj. Det bygger på att den här familjen går att flytta då till Tyskland eller Australien eller USA eller Japan eller vad man nu ska någonstans. Under ett antal år och sen så ska man riva upp den igen och flytta tillbaka till Sverige. Sen så har man ett jobb en viss period och sen så förväntas man flytta på sig igen. Det där är ju.

Kvalitén med det är ju att svensk forskning hamnar i ett internationellt sammanhang där vi tävlar med den internationellt bästa. Det är ju i sig någonting gott att någonting som är ett måste för vetenskaplig verksamhet. Samtidigt finns det strukturella problem med hur ska det gå att leva ett vanligt eller hur ska man kunna välja det liv man vill leva? Om man vill ha familj så blir det svårt vill man inte ha familj och då är inte så stort problem. Men problemet är när man så att omöjliggör en viss typ av livsformer eller levnadsmönster eller åtminstone försvårar. Det skulle kunna vara ett sådant exempel på hur man om 100 år som vetenskapshistoriker intresserar sig för de frågorna. Studera liksom de normerna som finns idag. Man kan säga att en skillnad är ju att oavsett vilket mönster man säger idag präglar vetenskap så kan man alltid hitta massor av motexempel därför att idag är det en sådan otroligt mångfacetterad verksamhet. Det finns stora skillnader inom olika discipliner olika ämnesområden. Man diskuterar frågor om likabehandling eller genusfrågor diskuteras på olika sätt i olika vetenskapliga områden.

Jag tror att saker som föräldraledighet kan bemötas på helt olika sätt i olika områden. Så att det är väldigt svårt att upprätta naturligt mönster.

Samtidigt så tror jag att det är få som skulle liksom ifrågasätta att det fortfarande är manligt dominerat i de här elitmiljöerna. Högre upp i hierarkin. Och det är ju någonting som är värt att fortsätta diskutera måste man ju säga.

TV-upptagning:

John B Goodenough, M Stanley Whittingham och Akira Yoshino. Nobelpriset i fysiologi eller medicin år 2019 skall delas lika mellan William Palin, Sir Peter Ratcliff och Greg Cements. 2019 års Nobelpris i fysik med ena hälften till James Peebles. Andra hälften gemensamt till Michel Mayor och Didier Queloz för upptäckten av en exoplanet i bana kring en Solliknande stjärna.

Pgm-ledare:

Nobelpriset har ju fått kritik genom alla år egentligen för sin manliga dominans. Hur kan vi då liksom förstå den här manliga dominansen genom att titta på till exempel Arrhenius liv och hans livsstil?

Staffan Bergvik:

Ja, jag tycker det där är en svår fråga. Men man skulle kunna säga att Nobelpriset i sig är någonting som spär på den manliga dominansen eftersom att få ett Nobelpris är liksom det ultimata tecknet på trovärdighet och status i det här sammanhanget. Det är en aspekt, att priset i sig genererar slags manlig hierarkisk elitkultur. En annan aspekt är naturligtvis där som jag var inne på förut att. För att överhuvudtaget komma ifråga för ett Nobelpris så måste man ha nått en viss nivå. Man måste ha varit kvar i den här vetenskapliga miljöerna under lång tid. Och om man då belyser de vetenskapliga miljöerna med frågor om kön och makt och olika typer av relationer där inflytande och makt och hierarkier skapas, då tror jag

att man kan avtäckas liksom strukturer som gör att vissa faktiskt är möjliga att. Har möjlighet att bli Nobelpristagare.

Jag tycker det är lite viktigt att fundera på hur priset i sig är en del av en historia där vetenskapen har väldigt många olika sätt att peka ut och hylla vissa och andra hela tiden hamnar i skuggan. Så att Nobelprisen är liksom inte bara en avspeglning av någonting annat utan Nobelpriserna är också en del av en premierandets kultur. Som det finns hundratals olika sätt att premiera varandra och premierar vissa typer av människor kanske andra inte.

Det är en lång och intressant och rik historia i alla fall.

Pgm-ledare:

Håller det på att förändras lite grann sakta men säkert? Ja, det där är ju svårt alltså.

Det har ju inte bara varit en kritik mot den manliga dominansen bland pristagarna utan även liksom kommittéerna som utser pristagarna så där.

Staffan Bergvik:

Ja, just det. Kommittéerna i sig är ju en elitinstans skulle man kunna säga. Det är ju sannerligen inte vem som helst som får vara med i de sammanhangen. Alltså frågan om förändring är ju svår. Man skulle kunna säga att absolut har det skett stora förändringar om man tittar tillbaka då och man jämför Arrhenius situation för drygt hundra år sedan med idag. Så har du gett tydliga förändringar. Man kan beskriva det som ett slags liberalt argument. Alltså om vi bara fortsätter på den inslagna vägen så kommer det om än med en viss eftersläpning med tiden sätta lösa sig själv. Om vi bara väntar 50 år till så kommer det vara. Så kommer den här frågan om varför det bara är män som får Nobelpriset, den kommer att ha liksom försvunnit eller inte lösts upp av sig själv. Men och andra sidan så skulle man kunna säga, att om man tittar historiskt så finns det hela tiden backlash-perioder. Om man tar det här exemplet som vi pratar om i början på 1900-talet med fysiken i Uppsala så kom det fram en handfull kvinnliga disputerade fysiker pga. att professorn i fråga Knut Ångström faktiskt till ett och till och med uppmuntrade kvinnor. Och det är en sådan där aspekt i det här längre historiska schemat som jag ändå tycker är någonting som framträder. Vid de tillfällen då man faktiskt aktivt gör insatser på det här området så ger det ett visst resultat och om man låter saker och ting bero då tenderar de här sega kulturella strukturerna att reproducera sig själva. Ser man också i en svensk kontext kan man säga, att jag tror inte att det är en slump att mängden, antalet kvinnor i vetenskap ökar just 1960- 70-80-talen eftersom det är då som de stora samhällsliga insatserna på det här området genomförs. Alltså dagisplatser, likabehandlingslagstiftning och som liksom samhället agerar genom att försöka rätta till saker och ting ur den här könsaspekten.

Jag tycker att historien. Det är svårt att säga att historien visar än det ena och än det andra. Men jag tycker att det finns en tendens att om man låter saker och ting bero så tenderar det att gå långsamt och kulturerna så att säga producerar dig själva. Gör man insatser och diskuterar de här frågorna och ett slags medvetet arbete då tenderar det att förändra sig.

Sedan tror jag tyvärr att Nobelpriset är väl liksom en av dem bastijoner som upprätthåller de här strukturerna snarare än förändrar det. Återigen kanske, jag vill inte vara för kritisk emot Nobelpriset. Det har fina kvalitéer men det har också de här problemen. Men det finns all anledning att fundera på vilken typ av beskrivning som av vetenskapen som görs när man tittar på liksom nobelfestligheterna. Det kan man ju fundera på. Alltså det är ju samma.

Det är ju samma frackar, beklädnad som det var för 100 år sedan. Det är samma pompa och ståt. Det är i princip samma lokal även om det ursprungligen hölls på Musikaliska akademien och idag i stadshuset. Men väldigt mycket av de centrala sätten att iscensätta vetenskap lever ju kvar när vi pratar om Nobelpriset. Hela sammanhanget andas ju makt och otillgänglighet. Alltså jag tror att de flesta som tittar på Nobelprisceremonin tänker att det där är inte ett ställe för mig. Det kan ju vara lite olyckligt kanske.

Samtidigt så kanske det också gör att vetenskap får slags plats i offentligheten som den kan förtjäna och som kan vara bra. Jag skulle inte säga att det presenterar ett lättillgängligt sammanhang. Skulle jag inte göra. Tror det flesta känner sig lite skrämda.

Musik

Pgm-ledare:

I det här avsnittet av Bakom bokhyllan har du hört Staffan Bergvik som är docent i idé- och lärdomshistoria vid Stockholms universitet. Om du vill veta mer om hans vetenskapshistoriska forskning rekommenderar vi att du läser hans bok Kunskapens osynliga scener. Ljudklippen i början av programmet är från SVT:s sändningar av Nobelceremonin och Nobelbanketten. Anledningen till att det här poddavsnittet kom till var att Staffan Bergvik för ett tag sedan höll en föreläsning på biblioteket på samma tema och med samma rubrik som det här avsnittet. Tack Staffan för att vi fick låna rubriken. Nu tar podden juluppehåll men vi är tillbaka igen den 23 januari med ett nytt avsnitt. Vi på redaktionen tar inte jullov än så hör gärna av dig till oss om du har frågor eller feedback eller tips på något du vill höra om framöver. På vår webbplats finns kontaktuppgifter, låtlistor och alla våra tidigare avsnitt. Vi som gör podden är Karl Edqvist, Urban Göransson och jag Julia Milder. Från oss alla tre till er poddlyssnare, en riktigt God Jul.